

Trykkemaskinens politiske økonomi

Værdien af viden og litteraturens pris i 1830'ernes England

I begyndelsen af 1800-tallet undergik det britiske litterære marked en revolution. Tekniske udviklinger gjorde det muligt at trykke bøger billigere og mere effektivt, samtidig med at en signifikant stigning af læsere i befolkningen gav en øget efterspørgsel på billig litteratur. Ingen i samtiden kunne undgå at bemærke trykkemaskinens centrale rolle i omstillingen til det industrielle samfund, og den blev snart, sammen med jernbanen, det centrale symbol på videnskabeligt, politisk, moralsk og civilisatorisk fremskridt.

Ud over den kommercielle anvendelse af den nye trykkes teknologi til at optrykke trivallitteratur og billige versioner af klassikere var en af de nye genrer, som blev skabt i denne tid, en billig oplysningslitteratur initieret af innovative aktører, som trådte ind på markedet med en stærkt ideologisk agenda. Disse aktører opfandt ikke det billige tidsskriftsformat eller den industrielle litteraturfremstilling, men de tog disse i anvendelse med et ganske særligt formål for øje. Med dampens indtog i trykkeprocessen blev adgangen banet for en helt ny gruppe af læsere, som stridende aktører sloges om at øve sin opdragende indflydelse på. I skarp konkurrence med religiøse og radikale politiske grupperinger forsøgte filantropiske middelklasseaktører via billigt tryk at formidle 'nyttig viden' til de arbejdende klasser, som man derved mente ville blive mere dydige, oplyste og produktive.

Kigger vi på perioden generelt, bliver det hurtigt klart, hvilken enorm rolle det trykte ord spillede. Trykkepressen har siden sin opfindelse haft en vigtig rolle som symbol på oplysning, både for den respektive elite og for dem, som anså sig selv som repræsentanter for en undertrykt gruppering eller social klasse. Netop dette kommer tydeligt til udtryk i de liberale middelklassegentlemens nye billige oplysningslitteratur fra 1830'erne, som bl.a. var sat i verden for at modvirke den ulovlige radikale politiske presse, og som fremviser en enorm optagethed af dens egen produktionsproces. De rationaliseringer i litteraturfremstillingen, der gjorde det muligt at trykke billigt, blev her brugt ideologisk som instruktive illustrationer på den ideelle rationelle og moralske adfærd, der karakteriserede det civiliserede samfund.

I det følgende tages der derfor udgangspunkt i to eksemplariske ugentlige tidskrifter fra perioden. Det ene, *The Penny Magazine* (1832-1845), var tidens mest omdiskuterede ugentlige tidsskrift. Det blev udgivet af en af de absolutte hovedaktører på markedet, det velgørende selskab bestående af indflydelsesrige middelklassereformatorer, *The Society for the Diffusion of Useful Knowledge* (herefter SDUK) (1826-1846). Den anden hovedkilde er det skotske *Chambers's Edinburgh Journal* (1832-1853), udgivet af William (1800-1883) og Robert Chambers (1802-1871), som var den største konkurrent til *The Penny Magazine*. Begge titler delte ambitionen om at sprede viden til folket, og det ville de opnå ved at trykke læsestof til en billig penge. Her tilbød trykkemaskinen sig som et unikt symbol på sammenhængen mellem fremskridt, oplysning og økonomiske organiseringsprincipper, og som eksempel på maskinproduktionens indflydelse på prisdannelser og (vigtigst af alt) lønninger. Maskinens mulighed for at trykke effektivt til flest muligt læsere blev brugt til at sandsynliggøre det omvendt proportionale forhold mellem litteraturens pris i penge og dens moralske værdi. Trykkemaskinen blev derfor et symbol, som spillede en central rolle i formningen af den nye genres selvforståelse, samtidig med at den blev brugt som illustration i formidlingen af politisk økonomi til en bred læserskare.

Jeg vil se nærmere på, hvordan tidsøkonomiske principper blev illustreret gennem trykning af litteratur og i første omgang aviser i starten af 1830'ernes England (IV). Derpå vil jeg zoomere nærmere ind på, hvordan trykkemaskinen blev fremhævet og brugt både på skrift og visuelt i *The Penny Magazine* og *Chambers's Edinburgh Journal* til at forme den nye genres identitet i forhold til de etablerede titler (V). Men først vil jeg skitsere konteksten for forandringerne i læsemarkedet og offentligheden (I, II) og kort vise, hvordan den nye oplysningslitteratur og de nye trykketeknologier blev registreret og diskuteret i sammenhæng med samtidige forestillinger om offentlighed og civilisation (III).

Ud af 1830'ernes sociale og tekniske forandringer voksede et marked for tidskriftslitteratur, som for alvor tog fart fra omkring 1850'erne. Det var i denne periode, at produktionen og markedsstrukturerne blev udviklet og udstak nye vilkår for den victorianske litterære produktion.

I

England i 1830'erne var naturligvis ikke det eneste sted i den europæiske litteratur, hvor trykkemaskinens betydning blev bemærket. Den franske forfatter Honoré de Balzac (1799-1850) lod for eksempel den materielle del af trykkeprocessen og det kommercielle litterære marked være et centralt omdrejningspunkt i hans *Illusions perdues* (1837-1843), som er en fortælling om industrialiseringens og maskinens janushoved i det moderne Paris (Balzac 1944; jf. Tresch 2012, xv-xvi).

Imidlertid adskiller den billige britiske 'nyttig viden'-litteratur sig fra, hvad der foregår i Frankrig, derved at England, for det første, var det første sted, hvor en industriel litteraturproduktion blev gennemført. For det andet var den drevet af en distinkt gruppe af middelklasseaktører, som satte folkeoplysning og uddannelse af arbejderklassen centralt i den offentlige debat. Det var ikke staten, som var drivkraft

ten, men private aktører som samtidig stod midt i en kamp for politisk indflydelse, i kraft af hvad de så som deres hovedrolle i Storbritanniens position som industriel og økonomisk stormagt. For det tredje var den engelske oplysningslitteratur, hvilket vi skal se nedenfor, meget mere læserinddragende end den franske pendant, hvor publikum mere var passive tilskuere til videnskaben end potentielle bidragsydere (jf. Sheets-Pyenson 1985).

Tidsskriftsmarkedet i 1820'ernes England kan groft inddeles i 3 niveauer efter udgivelsesfrekvens: Øverst i hierarkiet finder vi kvartalstidsskrifterne, hvoraf de største var *Edinburgh Review* (1802-1929), *Quarterly Review* (1809-1922) og *Westminster Review* (1824-1914). Disse reviews var de dyreste, de mest selektive og eksklusive, hvad angik valg af emner, og de blev læst af eliten i samfundet. Her blev tidens bøger og emner såsom videnskab, kunst, historie, sprog, litteratur og politisk økonomi anmeldt og diskuteret. *Edinburgh* var Whig partiets talerør, mens *Quarterly* var et Tory-organ. *Westminster* var den radikale liberale stemme og stod på en fast utilitaristisk grund. Under disse *quarterlies* fandtes de månedlige tidsskrifter og magasiner som *Gentleman's Magazine* (1731-1905) eller *Monthly Magazine* (1796-1843), der også var baseret på litterære anmeldelser og uddrag, og som bragte beretninger fra politiske begivenheder, både nationale og internationale. Nederst i hierarkiet finder vi de ugentlige tidsskrifter såsom *Literary Gazette* (1817-1862) og *Athenaeum* (1828-1921), der som et led i at holde prisen nede primært var baseret på genbrug fra de ovenstående og mere eksklusive tidsskrifter. Man bragte også litterære uddrag og beskrivelser af livet i metropolen for dem, som ikke selv havde mulighed og råd (endsige var inviteret) til at frekventere den. Prisen her var lavere, men stadig langt fra billig. Dog med undtagelse af John Limbirds (1796?-1883) to-pence *Mirror of Literature, Amusement and Instruction* (1822-49), som var det forbillede, *Penny Magazine* og *Chambers's Journal* blev udviklet ud fra (Topham 2004, 37-9).

SDUK blev dannet i 1826 af den markante Whig politiker Henry Brougham (1778-1868) og en gruppe ligesindede, som ønskede at oplyse befolkningen. Formålet var at trykke originale, sekulære og oplysende afhandlinger om videnskabelige og nyttige emner billigst muligt. Først introduceres serien *Library of Useful Knowledge* og kort tid efter *Library of Entertaining Knowledge*. Disse udgivelser, til en pris på kun seks pence per del og med en planlagt udgivelsesfrekvens på to om måneden, skulle konkurrere med de ulovlige ugentlige radikale arbejderblade ved at drukne dem i videnskab, historie, biografier af store mænd og rejseberetninger.

I februar 1832 lancerede brødrene Chambers deres ugentlige *Chambers's Edinburgh Journal* for kun halvanden penny; en pris langt under SDUK's seks-pence bøger, men indeholdende den samme mængde ord – hvilket de ikke undlod at fremhæve. En ny tidsskriftsgenre var født. Blot to måneder efter udsendte SDUK sit *Penny Magazine*, som blev solgt for kun én penny. *Penny Magazine* bragte ikke fiktion som *Chambers's*, men til gengæld havde det illustrationer, som tiltrak en del opmærksomhed på grund af den høje kvalitet. *Penny Magazine* opnåede allerede på sit første år oplagstal på 200.000 (Knight 1832). En fantastisk succes, skønt oplagene fra da af kun var nedadgående. *Chambers's* kom aldrig helt så højt op, men formåede at holde et jævnt oplag på omkring 60.000 eksemplarer. Til sammenligning

lå de kvartalslige *reviews* på oplag omkring 6-10.000 med f.eks. *Edinburgh Review* toppende med 13.500 eksemplarer i 1818 og *Quarterly Review* med 17.000 i 1823. De ugentlige konkurrenter som *Athenaeum* og *Literary Gazette* til 8 pence lå med oplag nede omkring 3-6.000 (Erickson 1996, 32; Topham 1993, 553-615). Hvad der specielt imponerer ved *Chambers's* oplagsstal er, at det var udgivet af de socialt engagerede brødre William og Robert Chambers, og at det modsat *Penny Magazine* blev drevet som forretning uden en velgørhedsorganisation fuld af velhavende mænd i ryggen.

II

Den engelske samfundstænk John Stuart Mill (1806-1873) reflekterede i 1836 over forholdet mellem civilisation og det litterære marked i sit essay "Civilization". Én ting kunne han slå fast: "This is a reading age" (Mill 1977). Inspireret af Alexis de Tocquevilles (1805-1859) beskrivelser af demokratiet i Amerika peger Stuart Mill dog også på et betydeligt paradoks: Mens udvalget vokser, falder den litterære kvalitet tilsvarende drastisk. I takt med at det bliver vigtigere og lettere at ytre sin mening på skrift, resulterer denne kakofoni af meninger i, at "any voice, not pitched in an exaggerated key, is lost in the hubbub" (Mill 1977; sammenlign med Tocqueville 2013, bind 2). For Mill var tendensen bekymrende: Rigtige bøger er i Mill's optik tidløse og evige, magasiner og tidsskrifter er tidsbegrænsede, datostempled, derved overfladiske og moralsk set værdiløse og dog samtidig kommercielt succesfulde i en grad, så det undergraver muligheden for grundig refleksion. Stuart Mill ønskede sig et selskab for litteraturens fremme, som skulle udstikke retningslinjerne for ordentlig litterær kvalitet, som skulle gå forrest og vise vejen. Han havde selv nær tilknytning til SDUK, ikke mindst gennem sin far, James Mill (1773-1836), som sad i bestyrelsen. Rent faktisk nævner Stuart Mill SDUK som et udmærket initiativ, men et initiativ som stadig lod meget tilbage at ønske, når det kom til at hæve sig op over populære fremstillinger af videnskabelige emner (Mill 1977).

Videnskabshistorikere har vist, at sideløbende med, at nye tidsskriftsgenrer opstod, nedbrydes samtidig, fra slutningen af 1700-tallet og frem, det vi med Jürgen Habermas kan kalde den 'borgerlige offentlighed' (Habermas 2009). Frem voksede en pluralitet af offentligheder, en række forskellige læsermarkeder med forskellige vilkår; ikke mindst en meget selvbevidst arbejder-modoffentlighed. Et litterært massemarked blev skabt, samtidig med at mere og mere specialiserede markeder opstod, ikke mindst videnskabelige fagspecifikke eller litterære tidsskrifter (Dawson 2004, 4). Det litterære marked har altid været risikabelt og i denne tid i stigende grad kompetitivt. En satsning på tidsskrifter og magasiner gav god mening, idet periodemæssige udgivelser gav mulighed for hele tiden at rette ind i forhold til forbrugers respons. Som sådan er udgivelsens livscyklus, som boghistorikeren Robert Darnton blandt andre har talt om, tilpas kort til, at der hele tiden kan prioriteres i forhold til, hvad der skal til for at få pengene hjem (Darnton 2010, 46; specifik om tidsskrifter se Dawson 2004). Netop dette gør også tidsskriftslitteraturen til et fantastisk sted for historikere at undersøge fortidens religiøse, politiske, kulturelle og æstetiske ideer og normer, og hvordan de blev forhandlet. Antallet af tidsskrift- og

magasintitler tredobledes i løbet af det 19. århundredes tre første årtier for derefter at overstige antallet af bogtitler (Dawson 2004, 8-10). Tidsskriftslitteraturens korte livscyklus åbnede for nye litterære effekter såsom den suspense-effekt, forfattere som Charles Dickens forsøgte at udnytte med føljetonromanen ved at udgive serielt. Det var også i forlængelse af dette marked, Dickens udgav sine egne ugentlige tidsskrifter *Household Words* (1850-1859) og *All the Year Round* (1859-1895). Dickens' forfatterskab var således en del af tidens generelle udviklinger af litterære teknologier, men han holdt sig nu ikke tilbage i eksempelvis *The Pickwick Papers* (1837) fra at lave satiriske fremstillinger af den nye 'vidensindustri', som SDUK stod centralt i (jf. Rauch 2001).

At trykke billigt var ikke i sig selv en ny ting på denne tid. Der fandtes allerede to kilder til relativt billigt læsestof, nemlig de religiøse velgørenhedsinstitutioner og de radikale agitatorer, som trykte pamfletter og aviser (Secord 2000, 68). I tiden efter Napoleonskrigene (1804-1815) var den politiske situation i England spændt, og der lå en konstant frygt i de herskende samfundslag for en social revolution. Regeringen slog voldsomt ned på radikale stemmer, som trykte undergravende og gudsforagende litteratur, såsom Thomas Paines *Rights of Man* og andre bøger og pamfletter, der argumenterede for universel stemmeret (for mænd) og mere ligelig deling af den værdi, arbejderne producerede. I 1819 blev de berygtede "Taxes on Knowledge" indført. Denne "beskatning" bestod primært af en afgift på 4 pence (1 pence fra 1836) for at trykke aktuelle politiske emner, dvs. nyheds- og avisstof. Dernæst bestod den af en afgift på 3 pence pr. pund (vægt) papir, som indgik i produktionen. Papiret udgjorde i den første tid efter Napoleonskrigene i forvejen mellem halvdelen og to tredjedele af prisen på et tidsskrift (Topham 2004, 41). Dermed var enhver publikation af dagsaktuelle politiske emner, som ikke bar det påkrævede stempel, gjort illegal. Ideen var at svække den radikale presse ved at fordyre dens udgivelser.

Den nye strøm af billig tidsskriftlitteratur i 1820'erne og -30'erne betød samtidig en øget opmærksomhed på de muligheder, som teknologien gav for at trykke hurtigt og billigt. Hvis ikke det var for trykkemaskinen og dens nylige forbedringer, var det slet ikke muligt at møde den efterspørgsel efter viden, som man i samtiden syntes at registrere. Efterspørgslen på viden var det hyppigst brugte argument, når de nye penny-tidsskrifter skulle forsvare deres aktivitet overfor kritikere på markedet (f.eks. *Penny Magazine*, Dec 28, 1833). At efterspørgslen var der, er veldokumenteret ud fra salgstal i samtiden såvel som af senere historiske studier som David Vincents *Bread, Knowledge and Freedom* (1981), der gennem læsninger af 142 arbejder-selvbiografier fra perioden 1790-1850 har afdækket omfanget af den sult efter viden, der nåedes blandt de arbejdende klasser (Vincent 1981, 109-96; se også Rose 2001). Alene det, at man forsøgte at lovgive mod undergravende politisk litteratur, kan ses som et udtryk for en anerkendelse af, at den læsende del af befolkningen var under stærk ekspansion. Og at forandringerne på det litterære marked var opsigtsvækkende og sensationelle ses klart på den måde, hvorpå de nye tidsskrifter blev diskuteret.

III

I første omgang var det i forbindelse med trykning af aviser, at trykkemaskinen fik en prominent plads. Det er der som sådan ikke noget mærkeligt ved, da det i høj grad var her, at ny teknologi blev introduceret på det litterære marked. Det var ikke mindst *The Times*, som tiltrak opmærksomhed ved blandt andet at være de første til i 1814 at anvende damp til at trykke med, hvilket satte helt nye standarder for trykkekapaciteten. Tidens førende politiske økonom John Ramsay McCulloch (1789-1864) beskrev avisen som “the most striking example anywhere to be met with, of the division of mental and manual labour, and of the application of machinery to expedite work” (McCulloch 1833, 323).

Nationens politiske fremskridt skulle ganske enkelt kendes på dens landsdækkende avisers beskaffenhed. *Westminsters* reviewer, avismanden Walter Coulson (1795-1860), beskrev allerede i 1824 avisens demokratiske rolle:

“ A newspaper is a modern machine which has grown up, as the British constitution is said to have done. It has not been the fruit of an original design; but has been adapted to the wants of society by a series of improvements, insignificant individually, but striking in the aggregate, in the same manner as the constitution has been suited to the purpose of those for whom it works well. (Coulson 1824, 195)

Dette skal ses i sammenhæng med den selvforståelse, som den liberale middelklasse i stigende grad dyrkede i årene omkring den store reform i 1832: Det var dem og deres foretagsomhed, deres dyder som fredelig konkurrence og rationel debat frem for voldelig overmagt, som havde ført Storbritannien derhen, hvor landet var i dag: Uden dampmaskinen, ingen Waterloo! (*Chambers's Journal*, Okt 24, 1840; Se også MacLeod 2007).

En respektabel avis som *Times*, forklarer Coulson, havde typisk ti til femten reportere til at skrive referat fra debatterne i under- og overhuset, hvor de skiftevis sad en time af gangen hver, for så at trække sig tilbage for at renskrive notaterne (Coulson 1824, 203-4). Det er således ikke én mands holdning, som bestemmer, hvordan debatten rapporteres videre til offentligheden. Tværtimod er der mange mennesker involveret i at nedskrive ord for ord, hvordan de enkelte argumenter blev fremført i diskussionen. Sammenligningen med maskinen fremhæver den pålidelighed, effektivitet og præcision, som kendetegner moderne objektiv parlamentsrapportering.

Et lignende mekanisk syn på avisen og ikke mindst parlamentsrapporteringen finder vi flere andre steder. Det er i denne forbindelse interessant, at alt imens figuren gentages i *Penny Magazine* i 1833 (*Penny Magazine*, Dec 28, 1833, 507-8), finder vi i et essay af Brougham i *Edinburgh Review* fra april samme år den komplet omvendte vurdering af avisgenrens demokratiske betydning. I sit essay om de tre største nye penny-tidsskrifter – SDUK's *Penny Magazine*, William og Robert Chambers' *Chambers's Edinburgh Journal* og *Saturday Magazine*, som blev udgivet af det kristne *Society for the Diffusion of Christian Knowledge* – bruger Brougham mere spalteplads på at kritisere de store aviser for at være betalte af magthaverne, end han gør på at behandle de tre tidsskriftstitler. Brougham er her tydeligvis ude i et

legitimeringsærinde, idet han fremhæver de nye magasiner som det eneste sted, læserne kan have adgang til objektive fremstillinger af den nyttige viden, der tydeligvis efterspørges, og som skulle udvikle dem til selvstændigt tænkende individer (Brougham 1833). Han forsøger således at forskyde fokuset for den demokratiske brug af trykkemaskinen fra avisen til sine egne ugentlige oplysningsskrifter. Det var i øvrigt ikke ualmindeligt, at Brougham selv anmeldte SDUK's udgivelser i *Edinburgh Review*, hvilket siger noget om hans forsøg på at navigere i de nye markeder for viden og ideer (Se f.eks. Brougham 1827).

Blandt de allerede eksisterende tidsskrifter som *Athenaeum* og *Literary Gazette* fik SDUK hurtigt ry for at have monopol på viden og litteratur (jf. Topham 2004, 40). Dels på grund af den ulige markedsfordel det gav at have en gruppe velhavere i ryggen, dels fordi de ikke betalte nyhedsafgift. Interessant nok kom *Chambers's* til undsætning med en aggressiv leder måneden efter, at *Literary Gazette* trykte et sådant angreb på SDUK (*Literary Gazette*, Aug 18, 1832). I tråd med Broughams opskrivning af de ugentlige magasiners forrang frem for de daglige aviser gør *Chambers's* opmærksom på, at:

“Here [...] have arisen various works by which general knowledge is disseminated among the people to an extent never before imagined; our own work, for itself, finding, at the least computation, two hundred thousand readers, and circulating a great deal more paper yearly than the whole newspaper press of Scotland. (*Chambers's Journal*, Sep 29, 1832)

Det vi ser her, hvor *Chambers's* forsvarer sin største konkurrent, er en genre, som hævder sig selv og kræver sin selvstændighed. Det er en genre, som ser sig selv kendetegnet ved sin gradvise bemestring af teknologien. Ligesom avisen, der var frembragt ved en lang række tilpasninger gennem historien og ikke ved et “originalt design”, så var tidsskriftgenren også fremvokset ved en evolutionær udvikling. Som det hed i *Chambers's* i 1836: “Evolution has been defined as the ‘origination of species by development from earlier forms’; and in nothing is this more apparent than in the periodical press of this country” (citeret i Topham 2004, 39).

IV

En særlig vigtig kommentator på det her tidspunkt var Charles Babbage. Som en af de første til at tænke systematisk over indretning af maskinproduktion anses Babbage af nogle for en af forløberne til *scientific management* og Taylorismen. Centralt i hans berømte bog *On the Economy of Machinery and Manufacture* (1832) er det tidsøkonomiske aspekt, som er tæt forbundet med omkostningsbesparelser. Han var ekstremt optaget af at perfektionere arbejdsdelingen, og han bruger i sin bog trykkeprocessen som et eksempel, der gør teorien helt konkret for læseren. Som illustration på delingen mellem mentalt og manuelt arbejde gentager Babbage den beskrivelse af parlamentsrapporteringen, som vi så i *Westminster Review*.

Babbages bog fik enorm indflydelse. Den var trykt i samme billige format som SDUK's bøger, og udgiveren var Charles Knight, som på dette tidspunkt var det store

navn på markedet for billig litteratur og fremfor alt den primære udgiver for SDUK samt redaktør af *Penny Magazine*. Knight skrev også en rosende omtale af Babbages bog, hvortil der bragtes et uddrag fra netop de sider indeholdende beskrivelsen af *Times* og forfatterens besøg i redaktionslokalerne (*Penny Magazine*, Jun 30, 1832, 131).

I en lang fodnote beretter Babbage om sit besøg hos *Times* i London. Han bemærker særligt den ro og orden, han møder i lokalet, som selv om natten er fuldt oplyst af gaslamper. Han fremhæver den civiliserede høflighed og tålmodighed, hvormed han som gæst blev mødt; en høflighed som betød, at han først bagefter forstod, hvilken omkostning det havde været at vise ham rundt og sætte ham ind i foretagenet. Når firetusinde avissider trykkes hver time, forklarer Babbage, betyder hvert enkelt minuts forstyrrelse et tab på seksogtres aftryk. Han betror læseren, at hans eget besøg på ca. et kvarter, hvilket for ham har føltes som et alt for kort øjeblik, set fra produktionens side har kostet en omdeling af omkring tusind aviser, med konsekvenser for lige så mange, hvis ikke flere, læsere (Babbage 1835, 269-72). Vi ser her, hvilken vigtig rolle trykkemaskinen får, i og med at hvert minut, den ikke kører, er et tab for nationens intellektuelle og moralske fremgang. Brugen af tal, beregninger og tidtagning gør tabet til en målbar størrelse. Det bliver en måde at oversætte moralske forestillinger om fremskridt og civilisation til videnskabelige termer.

For yderligere at konkretisere pointen bruger Babbage fremstillingen af sin egen bog som det primære eksempel på de tidsbesparende principper, han skriver om. Han beskriver i detaljer alle omkostningsled fra opsætning til levering hos boghandleren. Den britiske videnskabshistoriker James Secord har bemærket, at Babbage, ved at bryde produktionen ned til hver enkelt omkostning, gør sin egen bog til en manifestation af de tidsbesparende principper; til “a demonstration device in political economy” (Secord 2000, 53). Det samme kan siges om noget af den litteratur, som var rettet direkte mod et arbejderpublikum. Det var ikke kun medlemmer af et højere lag af teoretikere, såsom Babbage, som formåede at bringe tiltroen til underliggende strukturerende principper helt ud i selve den materielle præsentation af deres ideer. Metoden med at tage teksten selv som eksempel, når det handlede om at instruere ‘folket’ i politisk økonomi, var nemlig allerede blevet brugt af Knight i hans bog *Results of Machinery* (1831) udgivet af ham selv for SDUK. Bogen var skrevet for et arbejderpublikum for at instruere dem i de økonomiske fordele ved brugen af maskiner i manufakturen, og foranledningen var en række oprør blandt landarbejdere, som gik til angreb på tærskværker og andre maskiner i det sydlige England. Knight indleder bogen med at vise, hvad brugen af maskiner i trykningen af bøger betyder, når det handler om overhovedet at udbrede den nyttige viden, som han med god grund antog, at stadig flere medlemmer af arbejderklassen efterspurgte. Var det ikke for en højt udviklet brug af maskineri og social arbejdsdeling, ville det være fuldstændig umuligt at trykke bogen til en pris, så læseren kunne erhverve sig den (Knight 1831, 11ff). At det i virkeligheden tyder på, at SDUK’s bøger snarere blev læst af den lavere middelklasse end den del af arbejderklassen, de var særligt tiltænkt, er mindre vigtigt i denne sammenhæng. Her skal det blot slås fast, at i SDUK’s og Charles Knights selvforståelse bekræftede det faktum, at den implicite læser, arbejderen, overhovedet kunne sidde med bogen i sine hænder, at

indførelsen af maskinerne var i arbejderens interesse, idet effekten var lavere priser og derved øget købekraft.

Chambers's, som også var socialt engageret, trykte i 1840 en længere artikel under titlen "Popular information on Political Economy". Her adresseres også problemet med maskinstormere, og igen trækkes trykkemaskinen og fremstillingen af teksten selv frem for at forklare økonomiske principper fuldt på linje med rationalet hos Knight. Maskinen udpeges som mulighedsbetingelsen for overhovedet at kunne tilfredsstillende efterspørgslen efter viden: "In point of fact, the cheap literature of the present age is a child of machinery" (*Chambers's Journal*, Okt 24, 1840, 318). Der er altså ikke trykkemaskinen specifikt, men maskineri generelt, som har affødt *Chambers's* og *Penny Magazine*. Det rationelle og oplyste industrielle samfund, som middelklassen havde skabt, havde affødt en rationel, oplysende litteratur.

Den direkte tiltale og inddragelse af læseren i litteraturens tilblivelse af læseren, på en måde som gør teksten til noget mere end blot ord på nogle sider papir, får teksten til at fremstå som materialiseringen af de fordele, maskinerne tilbyder det moderne samfund. *Chambers's* og SDUK's brug af dette litterære greb har stor retorisk effekt. Trykkemaskinen bliver her ekstremt nærværende, den kommer ind i stuen hos læseren. Det kan ses som et forsøg fra disse middelklasseideologers side på at etablere en kontrakt med deres ideelle arbejderlæsere, som rækker ud over den enkelte læsesituation; et forsøg på at skabe en meget tydelig fornemmelse af sammenhæng og gensidig afhængighed mellem de to samfundsklasser (Johansen 2013).

V

Fælles for *Penny Magazine* og *Chambers's Edinburgh Journal* var en ekstrem optaget af deres egen tilblivelse, historie og deres rolle i samtiden. Brødrene Chambers var tydeligt stolte af deres bemestring af teknologien. I 1832 gik *Chambers's* som de første af de to titler over til damptryk, og i 1834 tog de skridtet fuldt ud og erhvervede selv trykkemaskineri. Det var et vovet træk på det her tidspunkt, idet man stadig ikke var overbevist om, at man kunne trykke andet end avisstof med damp – man var ganske enkelt ikke overbevist om, at det var muligt at trykke ordentlig litteratur ved hjælp af damp. Den britiske historiker Aileen Fyfe har for nylig vist, hvilken rolle brugen af damp spillede for brødrene Chambers' forsøg på at navigere i et litterært marked under konstante udfordringer (Fyfe 2012). I 1835 trykte de i deres *Journal* en længere artikel, som i detaljer beskrev tidsskriftets egen fremstillingsproces. Trykkemaskinen tilfredsstillede ikke bare de tre centrale krav, som tiden stillede til markedet for viden og litteratur – hurtighed, kvantitet og omkostningsbesparelser – den var også meget sikker og tilbød derved bedre arbejdsforhold. Trykkemaskinen var på alle måder kroneksempel på det britiske industrielle samfund: "Nothing, in our opinion, within the compass of British manufacturing industry, presents so stupendous a spectacle of moral power, working through the means of inert mechanism, as that which is exhibited by the action of the steam-press" (*Chambers's Journal*, Jan 31, 1835).

Penny Magazine havde allerede i 1833 trykt en serie af månedlige tillæg i fire dele, som beskrev "The Commercial History of a Penny Magazine". Den sidste del af

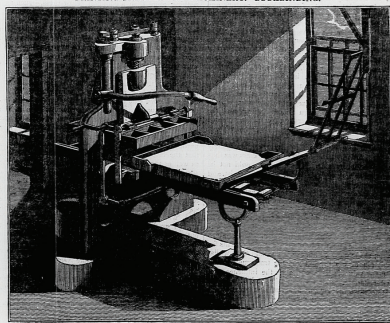
Monthly Supplement of
THE PENNY MAGAZINE

OF THE
Society for the Diffusion of Useful Knowledge.

112.] **November 30 to December 31, 1833.**

THE COMMERCIAL HISTORY OF A PENNY MAGAZINE.—No. IV.
(Continued).

PRINTING PRESSES AND MACHINERY.—BOOKBINDING.

[The Stanhope Press.]

Those who have examined the early history of printing will scarcely have failed to see how the ordinary laws of demand and supply have regulated the progress of this art, whose productions might, at first sight, appear to form an exception to other productions required by the necessities of mankind. There can be little doubt, we think, that when several ingenious men were, at the same moment, applying their skill to the discovery or perfection of a rapid mode of multiplying copies of books, there was a demand for books which could not well be supplied by the existing process of writing. This demand had doubtless been created by the anxiety to think for themselves, which had sprung up amongst the laity of Catholic Europe. There was a very general desire amongst the wealthier classes to obtain a knowledge of the principles of their religion from the fountain-head—the Bible. The desire could not be gratified except at an enormous cost. Printing was at last discovered, and Bibles were produced without limitation of number. The instant, therefore, that the demand for Bibles could be supplied, the supply acted upon the demand, by increasing it in every direction; and when it was found that not only Bibles but many other books of real value, such as copies of the ancient classics, could be produced with a facility equal to the wants of every purchaser, books at once became a large branch of commerce, and the presses of the first printers never lacked employment. The purchasers of books, however, in the fifteenth and sixteenth centuries, were almost wholly confined to the class of nobles, and those of the richer citizens and scholars by profession. It was a very long time before the influence of the press had produced any direct effect upon the habits of the great mass of the people. In our own country, the many hundreds of pamphlets of political and religious controversy that were issued during the times of the civil wars, were unknown to the larger portion of those who took sides in the quarrel. They were directed to the important body of landed proprietors, and the no less important leaders of the people in towns; and they were formed to influence, as they were in great part produced by the active spirits, whether of the church, the bar, or the senate.

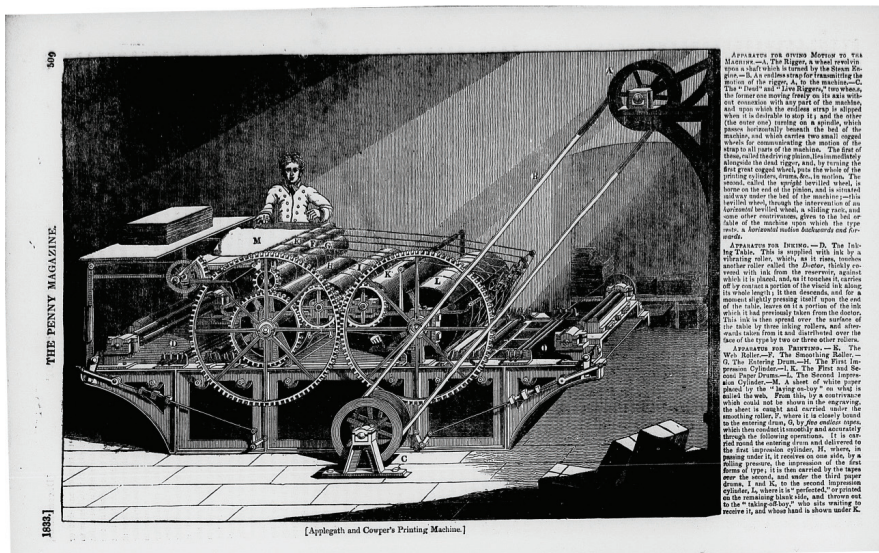
3 T

Forside til det månedlige tillæg til
Penny Magazine fra december 1833.

denne serie om trykpresse, maskineri og bogbinding kom i slutningen af december 1833. Igen bliver teksten selv brugt til at sandsynliggøre, at det ikke bare er papir med ord, læseren sidder med i hænderne, men selve civilisationen i en nøddeskal, en forlængelse af maskinen. Betragter vi de illustrationer, som er brugt i teksten udtrykker de en overvældende fascination af maskinen. På træsnittene, som ledsager teksten, er der ingen eller kun enkelte personer med, og trykkemaskinen står centrert i billedet oplyst af et 'visdommens lys', som fra oven strømmer ind gennem et vindue i højre side.

Det er fascinationen ved maskinens enkelhed, som bliver fremhævet. Enkelthed er det ledende æstetiske ideal, når det kommer til maskineri. Således finder vi i tiden hyldester af Augustus Applegath og Edward Cowper for deres forbedringer af Koenig's trykkemaskine ved at overflødiggøre ikke mindre end fyre tandhjul og derved lave en betydeligt forsimplet maskine (*Mechanics' Magazine* 1833, 144). Et led i dette æstetiske ideal er kravet om synlighed. Hvis vi ser på illustrationen af Applegath og Cowpers trykpresse, er det slående, at der ingen afdækning er på nogle led eller dele af konstruktionen. Det var vigtigt, at alle led i maskinens bevægelser var synlige, så de kunne ses af beskueren. For en tænker som Babbage var "the workings of machinery [...] parallel to those of intellect" (citeret i Ashworth 1996, 651; se også Ashworth 2002). Beundringen for maskinens sindrige sammenhænge er altså en beundring for det menneskelige intellekts kraft og sammenhæng. Maskinen er den forbilledlige repræsentation af fornuften, og ingen maskine symboliserer dette tydeligere end maskinen, hvis formål det er at sprede viden og oplysning.

Efter at have forklaret de seneste mekaniske bidrag til bogbinderkunsten genoptager forfatteren til månedstillægget den læserinddragende strategi. På den sidste side kulminerer det i, hvad der ud fra datidens forhold kan kaldes en *realtime*-effekt:

Applegath of Cowpers trykkepresse, afbilledet i *Penny Magazine's* månedstillæg fra december 1833.

“ At the time when this number is printing, the book-binders will have completed all these preparations for the issue of the volume. The moment that they receive this – the last sheet – from the printer, every exertion will be made to perfect the work which has been so long in progress. In less than an hour the requisite number of the sheet will be folded. [...] [O]n the 1st of January, 12,000 copies of this volume will have been distributed throughout the kingdom. (*Penny Magazine*, Dec 28, 1833, 511)

Var det ikke fordi, at vi får fortalt, at siderne bliver lagt til at tørre, inden de bliver sendt på gaden, er forsøget her at fremkalde en fugtig fornemmelse af tryksværte i hænderne på læseren. Vi forstår, at adskillige kvinder blot venter på, at forfatteren lægger pennen fra sig, at sætteren har sat ordene op i rammen, og at ordene ankommer friske fra trykkeren, så de kan blive syet sammen og sendt ud til fjerne dele af nationen.

Hen mod midten af 1840'erne sker der et interessant skifte i den visuelle repræsentation af maskinen i *Penny Magazine*. En generel tendens i 'nyttig viden'-bevægelsen bliver vægtningen på den sociale disciplinering af arbejderne under de nye industrielle vilkår mere end som tidligere på arbejdernes inkludering i vidensproduktionen og potentielle forbedring af deres moralske og sociale forhold (Shapin and Barnes 1977). Vi kan sige, at dette skifte kommer visuelt til udtryk i *Penny Magazine's* spalter i artikelserien "Days at the Factories", som blev skrevet af George Dodd, og som løb i perioden 1841-44. Hvor det i tillægget fra 1833 var maskinen alene, der var i centrum, er det i beretningerne fra de forskellige fabrikker i starten af 40'erne i langt højere grad den sociale arbejdsdeling, som fremhæves. Der er på disse illustrationer et mylder af mennesker, alle udførende deres funktion i den store sociale maskine, som værkstedet udgør. Det er eksemplariske situationer renset for konflikt (Tweedale 1988). Maskinen er her ikke bare det ideale objekt i sig selv, men den mekanisme, hvormed den sociale organisme er struktureret.

Dette spejler på mange måder det syn på samfundet, som dele af SDUK og *Chambers's* forsøgte at promovere. At tale om samfundet som en maskine er at insistere på en tilstand af orden, hvor hver del har sin plads og sit formål, og hvor enhver, der ikke udfylder sin rolle, kan betragtes som en modstander af den sociale orden. Hvis maskinen skal køre, må alle blive på sin plads. Retorikken kan ses som et forsøg på at adressere den uro i de lavere lag af samfundet, som ulmede i 1820'erne, -30'erne og 40'erne. Under W. & R. Chambers' sjette årlige *soiree* – en sammenkomst som skulle bringe virksomhedens arbejdere og arbejdsgivere sammen under festlig, men alkoholfri, stemning og “produce harmony between the elements of the social machine” – talte William Chambers netop om den disciplin, det kræver, at drive maskinen og undgå den mistillid mellem de to klasser – de arbejdende og de kapitalejende – “which, as is too well known, has broken out into acts of outrage, dangerous to the public peace” (*Chambers's Journal*, Jul 8, 1843, 198). William erklærede, at mere veldisciplinerede arbejdere end dem, han beskæftigede, ikke fandtes i hele Storbritannien, hvorefter Robert talte moraliserende om vigtigheden for arbejderne af at spare op til dårlige tider. Denne selvfremstilling af deres publiceringsvirksomhed som en velsmurt maskine blev efterfølgende bragt i deres *Journal*. Tydeligt bevidste om deres kommunikative situation nævnes behændigt referencer til egne udgivelser, bl.a. Robert Chambers' egen bog om *Social Economics of the Industrious Orders*.

Forsøget på at disciplinere gennem økonomisk viden blev dog allerede ti år tidligere stærkt betvivlet i den radikale arbejderpresse, som rummede flere skarpe kritikere af SDUK og *Chambers's* forsøg på at konkurrere på markedet for billig litteratur. Måske det bedste udtryk for dette findes i en af de mest udbredte radikale aviser *The Poor Man's Guardian*, som syntes at have gennemskuet den underliggende besked:

“ The object of ‘The Society for the Diffusion of Useful Knowledge’ is to cause the few to take from the millions the whole produce of their labour; and to accomplish this object, they endeavour, by all sorts of sophistry, to delude wealth producers into a belief that the labour of human beings is regulated precisely upon the same principles as any other commodity. [...] The juggle of the political economists, [...], is now seen through; when translated into English, political economy means nothing more nor less than this – Give up the whole produce of your labour – fill everybody's cupboard but your own – and then starve quietly !!! (*Poor Man's Guardian*, Jan 7, 1832)

VI

1830'ernes billige tidsskriftslitteratur identificerede sig et hundrede procent med den tid, den blev skabt i – som vi har set blev den af de centrale aktører set som et barn af maskinen, et nødvendigt produkt af det industrielle samfund. Der var her tale om en ekstremt selvbevist genre, både hvad angår dens formål og værdi, og hvad angår dens historie og ophav. Centralt i dens selvbevidsthed stod trykkemaskinen, som blev symbolet på civilisation, fremskridt og social orden, emner, som dog også var til forhandling med bl.a. de radikale arbejderstemmer, som SDUK og *Chambers's* i udgangspunktet lå i konkurrence med på markedet for billig litteratur.

I vores egen samtid, som vi ofte ynder at omtale ‘videnssamfund’ eller ‘informationsalderen’, er det nemt at glemme, at nogle af de forestillinger om forholdet mellem viden og værdi, vi lever med i dag, har lange idéhistoriske rødder, som inkluderer politiske og ideologiske kampe.

I 1820’ernes og -30’ernes England og Skotland var det at trykke billigt til en bred befolkning en politisk handling. Omkring starten af 1850’erne, da nye kommercielle forlæggere som George Routledge i samspil med jernbanens udbredelse gjorde rejsetid til læsetid, blev den politiske signifikans af billig litteratur overskygget af den kulturelle betydning, læsningen fik. Billig litteratur blev nu attraktivt for en helt ny gruppe middelklasselæsere, samtidig med at læsning også blev en mere offentlig aktivitet.

Litteratur

- Ashworth, William J. (1996): “Memory, efficiency, and symbolic analysis – Charles Babbage, John Herschel, and the industrial mind”, *Isis*, 87, 629-53.
- Ashworth, William J. (2002): “England and the Machinery of Reason 1780 to 1830”. In: Morus, Iwan Rhys (ed.): *Bodies/Machines*. Oxford; New York: BERG.
- Babbage, Charles (1835): *On the Economy of Machinery and Manufactures*. London: Charles Knight.
- Balzac, Honoré de (1944): *Skuffelser*, Det Danske Forlag.
- Brougham, Henry (1827): “Art. X. Library of Useful Knowledge”, *The Edinburgh Review*, 225-43.
- Brougham, Henry (1833): “ART. X.-1 The Penny Magazine of the Society for the Diffusion of Useful Knowledge”, *The Edinburgh Review*, 57, 239-48.
- Chambers’s Edinburgh Journal*. (1832). Sep 29: “Chambers’s Edinburgh Journal (Editorial)”. Edinburgh p.280.
- Chambers’s Edinburgh Journal*. (1835). Jan 31: “Chambers’s Edinburgh Journal (Editorial)”. Edinburgh p.1.
- Chambers’s Edinburgh Journal*. (1840). Oct 24: “Popular Information on Political Economy”. Edinburgh p.318-319.
- Chambers’s Edinburgh Journal*. (1843). July 8: “Messrs Chambers’s Soirée”. Edinburgh p. 197-199.
- Coulson, Walter (1824): “ART. X.-The Periodical Press of Great Britain and Ireland; or, an Inquiry into the state of the Public Journals, chiefly as regards their Moral and Political influence”, *Westminster Review*, 1824, 194-212.
- Darnton, Robert (2010): “Hvad er boghistorie?”. In: Bjerring-Hansen, Jens og Torben Jelsbak (ed.): *Boghistorie*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Dawson, Gowan, Richard Noakes, and Jonathan R. Topham (2004): “Introduction”. In: Cantor, Geoffrey N., Gowan Dawson, Graeme Gooday, Richard Noakes, Sally Shuttleworth, and Jonathan R. Topham (ed.): *Science in the nineteenth-century periodical: reading the magazine of nature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Erickson, Lee (1996): *The economy of literary form : English literature and the industrialization of publishing, 1800-1850*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Fyfe, Aileen (2012): *Steam-powered knowledge: William Chambers and the business of publishing, 1820-1860*. Chicago/London: University of Chicago Press.
- Habermas, Jürgen (2009): *Borgerlig offentlighed: offentlighedens strukturændring: undersøgelse af en kategori i det borgerlige samfund*. København: Information.

- Johansen, Thomas Palmelund (2013): “‘Viden er magt fordi viden er ejendom’ – Vidensøkonomi og mellemhandlere af ideer i 1830ernes England”, *ARR Tidsskrift for Idéhistorie*, 2013, 63-76.
- Knight, Charles (1831): *The Results of Machinery. Namely Cheap Production and Increased Employment, Exhibited: Being an Address to the Working-Men of the United Kingdom*. London: Charles Knight.
- Knight, Charles (1832): “Preface”, *Penny Magazine, The*, 1, 3-4.
- Literary Gazette: *A weekly journal of literature, science, and the fine arts, The* (1832). Aug 18: “The Society for the Diffusion of useful knowledge, and their publications”. London p. 513-515.
- MacLeod, Christine (2007): *Heroes of invention : technology, liberalism and British identity, 1750-1914*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCulloch, John Ramsay (1833): “Art. II. – On the Economy of Machinery and Manufactures. By Charles Babbage, Esq. A.M. 12mo. London: 1832”, *Edinburg Review*, 56, 313-33.
- Mechanics’ Magazine, and register of inventions and improvements*. (1833). “Applegath and Cowper’s Improvement on Koenig’s Printing Machine”. New York p. 144-147.
- Mill, John Stuart (1977): “Civilization 1836”. In: Robson, John M. (ed.): *The Collected Works of John Stuart Mill, Volume XVIII - Essays on politics and society Part I*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Penny Magazine, The* (1832). Jun 30: “Machinery and Manufactures”. London p.130-131.
- Penny Magazine, The* (1833). Dec 28: “Commercial History of a Penny Magazine, No. IV: Printing Presses and Machinery. – Bookbinding”. London.
- Poor Man’s Guardian, The* (1832). January 7: “Dissertation on first principles of government”. London p. 236.
- Rauch, Alan (2001): *Useful knowledge: the Victorians, morality, and the march of intellect*. Durham, N.C., London: Duke University Press.
- Rose, Jonathan (2001): *The intellectual life of the British working classes*. New Haven, Conn., London: Yale University Press.
- Secord, James A. (2000): *Victorian sensation: the extraordinary publication, reception, and secret authorship of Vestiges of the natural history of creation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shapin, S. & B. Barnes (1977): “Science, Nature and Control – Interpreting Mechanics Institutes”, *Social Studies of Science*, 7, 31-74.
- Sheets-Pyenson, Susan (1985): “Popular Science Periodicals in Paris and London: the Emergence of a Low Scientific Culture, 1820-1875”, *Annals of Science*, 42, 549-72.
- Tocqueville, Alexis de (2013): *Demokrati i Amerika*. København: Informations Forlag.
- Topham, Jonathan R. (1993): *‘An infinite variety of arguments’: the Bridgwater Treatises and British natural theology in the 1830s*. [unpublished thesis]. University of Lancaster.
- Topham, Jonathan R. (2004): “The Mirror of Literature, Amusement and Instruction and the cheap miscellanies in early nineteenth-century Britain”. In: Gowan Dawson, Richard Noakes, And Jonathan R Topham (ed.): *Science in the nineteenth-century periodical: Reading the Magazine of Nature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tresch, John (2012): *The Romantic Machine: Utopian Science and Technology after Napoleon*. Chicago, London: Chicago University Press.
- Tweedale, Geoffrey (1988): “‘Days at the Factories’: A tour of Victorian Industry with The Penny Magazine”, *Technology and Culture*, 29, 888-903.
- Vincent, David (1981): *Bread, knowledge and freedom: a study of nineteenth-century working class autobiography*. London: Methuen, 1982.